

Orbán József Csíkszentmiklósról elszámrazott szobrásmester önéletrajzi feljegyzéseiből Memoár rovatunkban már közöltünk részleteket. A papírra vetett visszaemlékezéseket másfél évtizeden keresztül Gyurkovics Lajos miskolci régiségkereskedő és lánya, Gyurkovics Magdolna őrizte, majd a közelmúltban néhány Orbán József-kisszoborral együtt Szépvíz községnek adományozta. Életéről 40 perces dokumentumfilm készült, amelyet Kőbe vésett álom címmel június 12-én, pünkösdvásárnapján 20 órától mutatnak be a szülőfaluban, Csíkszentmiklóson. Rovatszerkesztő: Daczó Katalin.

Beszélgetés az életemről...

3. rész

A feljegyzések első része 1925–1927 között, több részletben íródott, nem naplóként, mégis valamiféle krónikaként. Ezután a visszaemlékezés egy időre megszakadt, és Orbán József csak mintegy húsz évvel később, 1946-ban folytatta életének elbeszélését, az utókor szerencsésére ugyanabba a vonalásba.

„1926–1946. Keserves, hosszú húsz esztendő telt el azóta, és 45 éves fejjel, szemmel, szívvel folytatam, mint önművelő szobrász az életem jelentősebb, szobrászattal kapcsolatos eseményeinek feljegyzését. A második mesterségtanulás után már mint kőszobrász éldegéltem, és csendesen tanultam tovább a Min-

utolsó sem a rajzolásban, jutalomdíjat is kaptam és dicséretlevelet is szorgalmamért és haladásomért.

Az 1930-as években a munka nagyon megcsappant, bizony kezdődött a nélkülözés, elhatároztam, hogy a sok egyedüllét után, mit már nagyon untam, változtatni kellene. Igen ám, de ki lesz az a nő, ki értem feláldozza magát és hozzám jön feleségül, hogy segítségemre legyen a nehéz utamon?

A szobrászat utáni vágy kimondhatatlanul kínozott, éreztem, hogy nem csak a faragásra vagyok hivatva, éppen ezért nem elégittem ki a más művészek alkotásait, minták után való márványba faragás. Valami titkos érzés mindig gyötört, és fáradtságot nem ismervé, éjjelt nappá téve mindég mintáztam, múzeumba és kiállításokra jártam, hacsak tehettem, és jeles művészek mintáit faragtam. Munka közben minden kis részét tanulmányoztam a mintának, miközben a titkos féreg folyton marta érzésvilágomat. Tanítómesterem és segéd társaim előtt titkolnom kellett belső bánatmaimat, mert ha beszéltem a művészetről, ők csak kajánul mosolyogtak rajtam. (...)

1932-ben munkanélküli lettem. 31 éves voltam, a keserűség pohara még telibb lett. Ugyanabban az évben Feri öcsém hirtelen elhalt, a szívfájdalmam még nagyobb méreteket öltött. Úgy éreztem, hogy most már nem bírom tovább, lemondok minden idáigi vágyamról, és úgy veszem az életet, ahogy jön, mint minden hétköznapi polgára a nemzetnek.

Sokáig sínylődtem tehetetlenül és belsőttem csak tépte tovább a titok, míg végre meg nem fogható módon egy szép nap elkezdtem dolgozni, örökösén vajúdtam magammal, szeretnék kiállításra menni, illetve mint kiállító a Múcsarnokban részt venni. Istenem! Töprengtem magamban – megérhetem-e én azt, hogy a képes tárgymutatónba még valaha az én nevem is bele lesz írva? Fájdalom, vágyódás és örökös rettegés kínozott. Tudtam, hogy nem kis dolog, amire vágyom: szeretnék szobrász lenni! Egy hullámlökésszerű érzés indított arra, hogy 1932-ben, a Múcsarnok tavaszi tárlatára egy képzeletből mintázott leányfejet el mertem küldeni Feri öcsémtől, mert az igazat megvallom, én

Himnusz. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat téli kiállításán nagy sikert aratott Orbán Józsefnek, a nagytehetségű szobrászművészek „Himnusz” című szoboralkotása. (Arlen felv.)

Himnusz. Az újságkivágást Orbán József küldte haza öccsének, Balázsnak, és Orbán Klára őrizte meg. A Múcsarnok 1942-es tárlatán szereplő alkotás lelőhelye ismeretlen

nem mertem elvinni. Gyávaság vagy tán nem is tudom, hogy minek nevezem azt a félelmet, ami akkor belém bújott (...)

Két hét telt el, mikor jött a postás és egy levelezőlapot hozott. Nem tudom leírni, mert nincs nyelve elbeszélni embernek az én örömet, a szívem a torkomban dobogott, szemem kápráztak. Tamás voltam magamnak, Uram! Sőhajtottam. Igaz, amit most olvasok? Elfogadták a munkámat kiállításra? Milyen nagy öröm! De csak nekem, mert ismerőseim el sem tudták képzelni, hogy mit jelent egy volt lakatossegédből előbb kőszobrász lenni, később a képzőművészek névsorában szerepelni egy kiállítás tárgymutatójában! S mindez egyedül, az én verejtékes munkámból született és jutott napvilágra!

A kiállítás megnyílt, és én mint mikor egy jóérezsű embert a kényser valami elkövetésére készített s a félelem erőt vesz rajta, éppen úgy félttem megjelenni a tárlaton, gondolva, hogy most minden szem rajtam, illetve engem néz. Miért vagyok ilyen bátortalan, kérdeztem magamtól, de felelet ma sem jött rá, pedig már benne vagyok a férfikorban elég mélyen. A múcsarnok termeit óvatosan és figyelmesen végigjártam, vizsgálgattam a kiállított tárgyakat, képeket és szobrokat, végre a kupola-, illetve a szoborcsarnokba léptem, és hogy senki ne vegyen észre, csak messziről kémleltem a munkámat. Mikor távoztam, azt mondtam magamnak, hogy hála

Istennek, utolsó nem vagyok. Ezt éreztem a magam bírálásakor. Minden elbizakodás nélkül írom ezt, mert tiszta lelkiismeretem így diktálja. Azt, hogy mások milyen véleménnyel voltak, nem tudom, annyi bizonyos, hogy sokan meglepődtek rajtam. Akadt olyan ismerős is, aki meg merte reszkírozni, és gratulált a sikerhez. A munkatársak nem mutatnak irántam semmi különösebbet. Ezt én bizonyos féltékenységgel, irigységgel magyaráztam, ami erőt vett rajtuk, s ezt éreztem és láttam. Akadt olyan közöttük,

Orbán Józsefné Kovács Gizella. A fotó Orbán Klára tulajdona

aki csak félvállról intett, megjegyezve, hogy ez mind semmi, nem sokat jelent, ezt más is elér-

heti. (...) Még a tanítómesterem is kijelentette, hogy soha de soha nem fogok kiállítani, mert olyan tehetséges ember sok van, sőt, és azok sem vitték semmire, mert nem fogadták el a munkáikat kiállításra. Igen, de most már másképp lett, mert a másokét nem, de az enyémet igen, elfogadta a bírálóbizottság, és ez részemre döntő fordulatot jelent, még akkor is, ha nagyobb sikert nem érek el az életben.

Szenvedélyes szeretetem most még nagyobb fokra hágott a szobrászat iránt, és felfokozott erővel a reménység sugarának a megcsillanásával új erőre kaptam. Belső tépelődéseim még nagyobb mértékben marcangolták lelki világomat, mert a súlyos nagykapu megnyílt, és én egy kis nyílásán be tudtam pillantani a művészet szentélyébe. Ugyanakkor a keserűség nyomasztó terhe zúdult rám: Akadémia! De hogy? Hiszen nincs előképzettségem, csak hat elemi az iskolai végzettségem, márpedig az igen kevés, a másik nagy baj, hogy anyagi kintartásom sem volt. Megpróbálkoztam az államtól segítséget kérni, de sajnos zárt ajtókra találtam. (...) Így történt, hogy közel húsz évig a márvány és más kőtömbök labirintusában voltam kénytelen az én akadémiámat végezni, és az önművelés mezejére lépni az élet hatalmas iskolájában. 1932-től 1945 év tavaszáig minden évben sikerült volt a Múcsarnok kiállításain szerényen, hol egy, hol több munkámmal jelen lenni. Munkatársaim művészek neveztek gúnyból és én válaszképpen mindig azt mondtam, hogy szobrász szeretnék lenni. Így teltek napjaim a nehéz fizikai és szellemi munka között. Sok nagy munkán, illetve szobron dolgoztam, többek között Vastagh Györgytől a Görgei lovasszobron, Pásztortól a Rákóczi gyönyörű lovasszobrán, Márton Ferenc és Siklódi egyes honvéd emlékművén, Vastaghtól Gömbös Gyula síremlékén, Szentgyörgyi István tengerész emlékének, Siklódinak a Magyar munka szobrán. Ezenkívül sok síremlék, hősi emléken, portrén és más szép munkákon, Horvai, Kisfaludi Stróbl Zsigmond, Telcs, Ligeti és sok más jeles mesternek a munkái után dolgoztam névtelen kőfaragóként. Egy alkalommal Fadrusz kolozsvári Mátyás-szobrán az eredeti gipsz fejét is kijavítottam a székesfővárosi képtár részére. Nem akarom magam a híres Fadruszhoz hasonlítani, de mégis valami különös büszkeség tölt el, hogy a nagy nevű mester munkáját is rám bízta özvegye, ki nek Vastagh György ajánlott.

1933-ban megnősültem és 1934-ben született kislányom, Ágika. Azóta hárman éldegélünk szegényesen, feleségem fáradhatatlan küzdelemmel, semmi nehézséget nem ismervé küzd mellettem, és amiben csak segítségemre lehet, azt tudtomon kívül is véghezviszi, így többek között a kultuszminisztériumban is járt, hogy segítséget kérjen, ha csak egy mód van rá, de sajnos mindig sikertelenül, és minden csak pusztán ígéret maradt részemre.”

FOLYTATÁS A JÚNIUS 23-I LAPSZÁMUNKBAN

Leányfej. A szoborról készült felvételt Orbán József küldte haza csíkszentmiklósi rokonainak, de nincs pontos információ arra vonatkozóan, hogy éppen ez a Leányfej volt-e az első, Múcsarnokban szereplő Orbán-szobor. A fotó Orbán Klára tulajdona. Az alkotás lelőhelye ismeretlen

tarajziskolában a rajzolás nehéz mesterségét. A baj az volt, hogy csak este háromórás tanulásban volt részem hetenként háromszor, mert az anyagiak nem engedték, hogy rendes növendék legyek. Kőszobrászként kerestem a kenyeremet, segítségem nem volt, így csak esti tanfolyamra járhattam, és jártam is hét évig. Tanáraim: Ohmann Béla szobrász, Kovács József alakrajz, Moldován Béla igazgató szintén oktatótt élő modell után fejet rajzolni, Vesztróczy Manó az akt-rajzot tanította, igen értelmesen tanítottak. Első nem voltam, de